

Julaftonsteoremet i social version

Henrik Åkerman

Ekonomiska konsekvenser av vårdideologiska mål enligt omsorgslagen eller ideologiska konsekvenser av ekonomiska realiteter aktualiseras i denna artikel.

Henrik Åkerman är ledamot (m) av Stockholms läns landsting och var moderat gruppleddare i omsorgsnämnden 1971–88.

Under 1970-talet ökade BNP realt med 2 procent per år, den offentliga konsumtionen med 4 procent samt anslagen till de utvecklingsstörda inom Stockholms läns landsting med 8 procent.

Under 1980-talet har volymtillväxten varierat mellan 0 och 11 procent eller med drygt 5 procent i genomsnitt per år. Bruttodriftkostnaderna för 1989 uppgår till 2 miljarder kronor.

För att uppfylla omsorgslagens krav borde dock anslagsnivån höjas med ytterligare 100–200 miljoner kronor. Och för år 2000 gäller siffran 2,8 miljarder i dagens pris- och löneläge. Torra pinnar måste därför bort; landstinget saknar eget sedeltryckeri.

Julaftonsteoremet

Enligt omsorgskommitténs beräkningar finns det i Sverige omkring 15 000 barn med svåra flerhandikapp. Barn vilka kräver tillsyn och omvårdnad nästan dygnet runt. Möjligheterna till avlösning i hemmet (kommunal hemtjänst) eller på institution (landstingets korttidshem) varierar dock starkt.

Situationen inom Stockholms läns landsting är naturligtvis inte representativ för landet i stort. Tillgången på mark och bostäder är ytterst begränsad, personalomsättningen hög samt arbetsmarknaden permanent överhettad. En sak är dock klar: "I valet mellan ökad service och höjda bidrag väljer de flesta bäggedera".

Därmed är det också uppenbart att det fordras politiskt mod för att föreslå förändringar. Till exempel ett i praktiken obegränsat byggande (frikort) så att även vuxna hos åldriga föräldrar kan erhålla plats i gruppbostad samt en placeringsgaranti för barn på korttidshem en vecka i månaden plus två veckor under sommaren. Partiell finansiering: en omedelbar avveckling av landstingets korttidsbidrag samt en etappvis omstrukturering av det frivilliga hemvårdsbidraget.

Fiktiv valfrihet

Föräldrarna till handikappade barn måste helt enkelt ges nya möjligheter att koppla av från sin dygnetrunt-tjänstgöring. Och vi vet att den kommunala hemtjänsten har svårt att samtidigt ta hand om svaga och förvirrade åldringar, från sjukvården utskrivna långvårdsfall, öppenvårdspatienter med olika psykiska symptom samt utvecklingsstörda som flyttat ut i eget boende från de stora institutionerna. Det finns gränser för vad socialtjänsten kan klara av utan förändrat huvudmannaskap och därtill kopplad skatteväxling.

Eller mera koncist: landstinget skall svara för avlastning i form av korttidshem, enstaka week-end kurser samt sommarvistelse på koloni – kommunen för avlösning i hemmet. Kompletterande insatser skall bekostas av den enskilde, som därför lyfter vissa bidrag. Problemet är att tjänsterna inte finns att tillgå i tillräcklig omfattning samtidigt som bidragen gör det relativt lönsamt för föräldrarna att vara hemma. Valfriheten blir fiktiv.

Vidare: när den vuxne flyttar hemifrån med sin

.....
*I valet mellan ökad service och höjda bidrag
väljer de flesta bäggedera.*
.....

pension förlorar föräldrarna en stor del av sin inkomst. Det mest rationella vore därför att det statliga, ATP-grundande vårdbidraget justerades upp så att föräldrarna kunde köpa den service de behöver – hos den offentliga sektorn eller privat. Men observera: i botten ligger placeringsgarantin på korttidshem, som jag tidigare talat om.

Bidragsmatris

Bilden blir dock inte fullständig om man inte summerar alla de bidrag som utgår till den handikappade och/eller hans föräldrar. Följande kategoriindelning synes mest ändamålsenlig:

- Fall 1 Hemmaboende under 16 år
- Fall 2 Hemmaboende över 25 år
- Fall 3 Barn under 16 år på elevhem
- Fall 4 Vuxna på vårdhem
- Fall 5 Vuxna i bostadsgrupp
- Fall 6 Vuxna med självhushåll

Mina sifferuppgifter över månadsintäkten – se *tabell 1* – är självfallet något schabloniserade. Tex när bidragen kan variera har jag använt mig av vägda medeltal. "Fritt vivre" för hemmaboende barn har beräknats enligt riksskatteverkets anvisningar. Brutto = netto om skatteeffekten är noll. Uppgifterna kan därför inte behandlas som några slutgiltiga sanningar på individnivå.

Tabell 1. Bidragsmatris

	Fall 1	Fall 2	Fall 3	Fall 4	Fall 5	Fall 6
<i>Stat</i>						
Vårdbidrag/Pension	3 027 ¹	3 856 ²		882 ³	3 856 ²	3 856 ²
Handikappersättning		1 021 ⁴				
Barnbidrag/Studiebidrag	485		485 ⁵			
Ferievårdsbidrag			128: –/dag ⁶			
Daghandikappersättning ⁷				34: –/dag	34: –/dag	34: –/dag
<i>Landsting</i>						
Hemvårdsbidrag ⁸	1 125	1 125				
Habiliteringsersättning		490		350	490	490
Korttidsbidrag ⁹			37: –/dag	37: –/dag	37: –/dag	37: –/dag
Pensionsersättning				99: –/dag ¹⁰		
<i>Kommun</i>						
KBT ¹¹		1 000			1 200	1 200
KBH ¹²	700	700	700			
Avgår: kost	660	1 000	–	–	980 ¹³	1 000
Avgår: hyra	1 240	1 240	–	–	1 470 ¹³	2 000
Avgår: lunch		140		140	140	140
Bruttobehållning ¹⁴	3 400	5 800	1 700	1 100	3 000	2 500
Skatt ¹⁵	1 100	600	–	–	600	600

Fotnoter

1. Till 90 % beskattningsbart vårdbidrag. Vägt medeltal.
2. Till 100 % beskattningsbar pension.
3. Landstinget erhåller pensionen. Rest: förbehållsbelopp.
4. Klass 2 (3 klasser 694–1 327: –/månad)
5. Föräldrarna erhåller barnbidraget men betalar kläder och fickpengar.
6. Helt bidrag (halvt bidrag = 64: –/dag). Vid minst 10 dygn/kvartal.
7. Klass 2 (3 klasser: 23–44: –/dag). Vid minst 10 dygn/kvartal.
8. Vägt medeltal (4 klasser 480–2 330: –/månad).
9. Vägt medeltal (3 klasser 20–60: –/dag). Vid minst 10 dygn/kvartal.
10. Vid minst 14 dagar i sträck.
11. Genomsnitt för Stockholms län.
12. Vägt medeltal (50–2 500: –/månad).
13. Max avgift för kost och logi = 2 450: –/månad = 10 procent av basbeloppet.
14. Totalbeloppen för den dagsbaserade ersättningen är beräknad på genomsnittlig hemtagning/kvartal i respektive kategori.
15. Faktisk skatt.

Avsikten har heller inte varit att ifrågasätta den handikappades ekonomiska situation; denne bör ju strängt taget jämföras med andra (förtids) pensionärer. Ändock ger sammanställningen en god illustration till vår arbetshypotes: flera bidrag löser inte den handikappade familjens problem. Till sist: uppgifterna gäller år 1987.

Slutsatser

Med dessa reservationer — och med full respekt för att man kan ha olika synpunkter på mina beräkningar — är det sålunda möjligt att dra följande *generella* konklusioner.

För det första: när den utvecklingsstörde blir 16 år förbättras familjens ekonomi genom nya bidrag samt pension istället för det genomsnittligt lägre vårdbidraget. (Fall 1 → Fall 2).

För det andra: när den handikappade flyttar hemifrån kan det ekonomiska avbräcket för föräldrarna bli högst betydande. (Fall 1 och 2: bruttobehållning = kronor 3 400 respektive 5 800/månad).

För det tredje: det statliga ferievårdsbidraget — samt möjligheten att behålla kommunalt bostadstillägg för handikappade — uppmuntrar föräldrarna att regelbundet ta hem sina barn. Landstingets korttidsbidrag spelar en obetydlig roll. (Fall 3: kronor 1 700).

För det fjärde: tack vare förbehållsbeloppet — samt

Reformtakterna är helt beroende av förmågan att rationalisera befintlig verksamhet.

det faktum att kläder och liknande personliga utgifter redan är betalda — har den vuxne på vårdhem en acceptabel ekonomi. (Fall 4: kronor 1 100).

För det femte: genom att avgiften för kost och logi aldrig får överskrida 10 procent av basbeloppet kan sparandeöverskottet hos den vuxne i bostadsgrupp bli relativt högt. (Fall 5: kronor 3 000).

För det sjätte: självhushållet utgör en rimlig och normaliserad variant. (Fall 6: kronor 2 500).

Sammanfattning

De centrala vårdhemmen måste avvecklas så snart som möjligt. Samtidigt måste bostäder införskaffas för "nyvuxna" och för dem som bor hos åldriga föräldrar. Servicen till familjer med handikappade barn måste förbättras radikalt.

Denna inställning behöver självfallet inte legitimeras. Samtidigt är det uppenbart, att reformtakterna blir helt beroende av landstingens förmåga att rationalisera befintlig verksamhet.

Torra pinnar måste alltså bort.